

РЕДЕФИНИСАЊЕ ОДНОСА СРПСКОГ И АЛБАНСКОГ НАРОДА – ОСНОВ БЕЗБЕДНОСНЕ КОНСОЛИДАЦИЈЕ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ

Станислав Стојановић*

Достављен: 03. 02. 2022.

Језик рада: Српски

Кориговано: 15. 03, 22. 04. и 21. 07. 2022.

Тип рада: Прегледни рад

Прихваћен: 26. 08. 2022.

DOI број: 10.5937/vojdela2203099S

Бројни аргументи иду у прилог ставу да тзв. Косово Република представља модел државе који је заснован на насиљу, неправу, наметању и одсуству било какве идеје компромиса. Национална препотентност и агресивне идеје велике Албаније, као и мегаломански, насилни и антидемократски карактер деловања привремених приштинских власти представљају реалну опасност даље дисолуције Балкана, због чега се тај простор перципира као простор незавршених конфликта.

Са становишта остваривања националних интереса, Косово и Метохија представља највећи безбедносни изазов за Републику Србију. Опасност да се даље урушава и умањује српски етнички простор, посебно да се мења изворни српски карактер јужне српске покрајине и угрожава идентитетско наслеђе српског народа, представљају посебно опасне трендове у конфликтном карактеру односа између Срба и Албанаца.

Значај Косова и Метохије и тежина и комплексност проблема са којим се суочава јужна српска покрајина наглашавају неопходност дефинисања дугорочне стратегије за његово решавање. Својим садржајем она мора да буде јасан израз концептуалне припремљености за решавање комплексног косовско-метохијског проблема. У основи такве стратегије, што је и полазна хипотеза овог рада, јесте неопходност редифинисања односа српског и албанског народа и заустављање инерције вишевековног неповерења и анимозитета између њих. Наведени став, који има стратешки карактер, представља угаони камен безбедносне стабилизације и поновне реинтеграције Косова и Метохије.

* Универзитет одбране у Београду, Институт за стратегијска истраживања, Београд, Република Србија, stanislav.stojanovic@mod.gov.rs

Основни методолошки поступци истраживачког поступка у овом раду јесу историјско-компаративна метода и метода анализе садржаја докумената.

Кључне речи: *Косово и Метохија, дугорочна стратегија, редефинисање, српско-албански односи*

Увод

Косово и Метохија, која има посебно место у историјској, идентитетској и геополитичкој реалности српског народа, суочава Републику Србију са нimalo лаким искушењима које носи њен нарушени државни територијални интегритет. Управо зато, као историјско, верско и духовно средиште српског народа и српске државе, Косово и Метохија представља најтеже искушење за Републику Србију, посебно ако се зна да је територија јужне српске покрајине исходиште и генератор многобројних безбедносних изазова, ризика и претњи по националну и регионалну безбедност.¹ Изражена агресивност деловања приштинских привремених институција, а посебно угрожавање историјског и духовног наслеђа српског народа, као и његова континуирана физичка угроженост на Косову и Метохији, представљају најозбиљније аспекте угрожавања националне безбедности Републике Србије.

Српски народ често није имао примерене одговоре на изазове које му је наметало ненаклоњено стратешко окружење. Косово и Метохија представљају упечатљив пример за то. Комплексност и озбиљност безбедносних и других проблема наглашавају неопходност дефинисања стратешког одговора – дугорочне стратегије за решавање проблема Косова и Метохије, која ће бити промишљен и на сагласности утемељен поглед у изазове и ограничења која стоје на путу решавања проблема јужне српске покрајине. У основи такве стратегије, односно њен угаони камен, јесте редефинисање односа српског и албанског народа и заустављање инерције њиховог дуготрајног међусобног неповерења, анимозитета и непријатељства.

Као програмски документ решавања наведеног проблема, дугорочна стратегија решавања проблема Косова и Метохије примарно мора да елиминише елементе спонтаности, волунтаристичких и „ад хок“ одлука и деловања заснованих на таквим одлукама. Посебно треба да представља одраз стратешке припремљености српског народа да трага за начинима да Косово и Метохија буде реинтегрисано у територијалне оквире Републике Србије. У том смислу, та стратегија треба да понуди инструменте и начине њиховог коришћења да би смер српско-албанских односа задобио примереније садржаје као важне претпоставке безбедносне социјализације на простору Косова и Метохије.

¹ Станислав Стојановић, „Изазови и перспективе безбедности Косова и Метохије“, Медија центар „Одбрана“, Београд, Јануар, 2022, бр. 356.

Савремени српско-албански односи – хроника неразумевања

Српско-албански односи већ дуго су метафора за односе сукобљености. Посебно снажан анимозитет и наглашено непријатељство обележава савремени тренутак њихових међусобних односа. Реч је односима који суштински одређују судбину оба народа, па рedefинисање тих односа и креирање оквира за садржаје који ће подстицати међусобно разумевање и уважавање представља стратешки интерес за оба народа.

Од времена формирања првих националних држава на Балкану у 19. веку, односе Срба и Албанаца карактеришу неразумевања и сукоби, због чега се на њих гледа као на две јасно омеђене заједнице које раздваја порекло, језик, религија и специфична култура и традиција. Основано се може сматрати да су те разлике настале превасходно као последица процеса исламизације албанског становништва током 17. века и успостављања система доминације једне нације над другом, као основног принципа на којем се заснивао суживот у Отоманском царству.² Такви односи, који су фаворизовали Албанце, подстакли су масовно исељавање Срба са Косова и Метохије и њихову делимичну исламизацију, што ће убрзано водити демографској премоћи Албанаца. Успостављене демографске и друге разлике наставиће да добијају на интензитету и пресудно ће одређивати природу српско-албанских односа до данас.

Исламизација, која ће под утицајем Источне кризе, у периоду од 1875. до 1878. године, задобијати све јаснији милитантан карактер, затим конституисање албанског националног програма, слабљење османске власти и територијалне претензије обе етничке групе на подручје данашњег Косова и Метохије, представљаће снажне подстицаје поларизације у српско-албанским односима. С тим увези, ослобађање Косова и Метохије у Првом балканском рату и његово поновно интегрисање у састав српске државе након петовековног ропства, представљало је озбиљну препреку за албанске планове о етничком обједињавању. Опште је уверење да су ове тенденције постепено генерисале успостављање дугорочног српско-албанског непријатељства.

Незадовољство Албанаца новом, у основи словенском државом која је формирана након завршетка Првог светског рата, додатно ће радикализовати српско-албанске односе између два светска рата. Проквинслиншко понашање и прикључење већине албанског народа најпре фашистичкој Италији, а касније Немачкој током Другог светског рата, појачали су српско-албанске односе неповерења. Покушаји афирмације албанског народа кроз адекватно партиципирање у институционалним аранжманима СФРЈ, само су на кратко ублажили потиснуте аспирације Албанаца за сопственом државом на простору Косова и Метохије. Такве амбиције биле су директно усмерене на даље демографско урушавање

² Милоје Здравковић, „Узроци првих сукоба Срба и Албанаца кроз историју“, *Национални интерес*, бр. 2, 2021, стр. 183-204.

српске популације и заоштравање односа са њом. Немири и побуне Албанаца крајем деведесетих година, континуирано насиље над Србима и изражени притисци да напусте простор Косова и Метохије, као и повремено и непримерени однос српских власти у решавању албанских сецесионистичких захтева, водили су ка све отворенијем насиљу албанских екстремистичких и терористичких групација. Јасна подршка европских држава и САД сецесионистичкој политици косовских Албанаца наметали су став да српско-албански дијалог није могућ.

Агресија НАТО-а, а касније и формирање тзв. независног Косова радикализовали су односе Срба и Албанаца до крајњих граница.³ Албанци су добили нелегалну државну творевину, а Срби су анатемисани и протерани са највећег броја простора на којима су вековима живели, уз грубо дезавуисање историјских факата и духовно наслеђе свог народа. Уз заснованост на насиљу и неправу и грубо кршење међународних норми, такозвано независно Косово је пројектовано као неуспели државни модел који игнорише идеју компромиса, као основ за превладавање амбиција и нагомиланих фрустрација оба народа, радикализујући идеју победника и губитнике у српско-албанским односима. Истовремено, слабост демократских традиција и неделотворност институција приштинских власти учинили су да тај простор постане најзапуштенији у Европи, односно мртви угао Европе, који акумулира огроман конфликтни потенцијал.⁴

Национална препотентност и агресивна идеја велике Албаније носе опасност даље дисолуције Балкана, због чега он опстајава као простор незавршених ратова, посебно ако се зна да платформа један народ – један сан, јесте изразито експанзионистичка платформа.⁵ Мегаломански и насилни карактер таквих аспирација је потенцијално још опаснији ако се зна да територија јужне српске покрајине представља погодно тло за развој радикалне интерпретације ислама, што представља реалну опасност не само за регион већ и за европски простор у целини. Управо зато је Косово и Метохија, са становишта безбедности Републике Србије, изазов првог реда. Угрожавање идентитета и физичке безбедности српског народа и трајна промена српског карактера тог простора, као и опасност од насилне реинтеграције севера покрајине и његово стављање под пуну контролу приштинских власти, представљају опасан смер даље радикализације.

Постојеће стање је дубоко у супротности са интересима српског народа. Истовремено, такво стање не може дугорочно да буде у интересу Албанаца, јер је реч о њиховом сукобу са једном од најбројнијих етничких заједница на Балкану. Историјски је интерес оба народа изналажење обострано прихватљивог оквира редефинисања међусобних односа. У прилог таквим размишљањима стоји неспорна чињеница да српско-албански односи кроз историју нису само односи неразумевања и конфликта већ су у значајном делу историјског трајања имали и пријатељске оквири. Без обзира на то што актуелне перцепције о српско-албан-

³ Efe Sivis, "Foreign Policy Perspectives and Superpower Politics Competition of U.S. and Russia, over Kosovo", *The Journal Social Science*, Volume 4, Number 7/2020, p. 88.

⁴ Martin Hajperc, *Macchiato diplomatija: Kosovo, mrtvi ugao Evrope*, Albatros plus, 2017.

⁵ Димитрије Богдановић, *Књига о Косову*, СКЗ, Београд, 2006, стр. 211.

ским односима сугеришу да су се ова два народа од најранијих времена само сукобљавала, поуздано се може рећи да то није једино обележје у историји њихових међусобних односа. Међутим, слика о Албанцу или Србину као вечитом непријатељу и суштински „другом” толико је дуго и дубоко уписана у свест оба народа, да је данас постало немогуће мислити изван ових категорија.⁶

Насупрот данас увреженом мишљењу о вековном непријатељству између Срба и Албанаца, историјски извори из прошлости указују на то да Срби и Албанци своје односе вековима нису сагледавали искључиво као проблематичне. Заправо, објективније и дубље сагледавање тих односа упућује на закључак да су Албанци и Срби у великом делу прошлости углавном живели заједно једни поред других и једни с другима, а не само једни против других. Стога се не може говорити о древном, вековном антиалбанском или антисрпском дискурсу пре друге половине деветнаестог века.⁷ Изналажење излаза из дубоко ушанчених позиција намећу потребу да се превреднују српско-албанске негативне међусобне перцепције. Заједничка прошлост и традиција и примери сарадње и солидарности отварају простор за критичку анализу савременог српског, косовског и албанског друштва, наговештавајући перспективу превладавања уврежених митова о „урођеном” и „вечитом” албанско-српском непријатељству.⁸

Не улазећи у историјски недовољно испитане односе претхришћанског периода, неспорна је чињеница да су Арбанаси – Албанци у раном средњем веку били део популације која је живела на просторима којима је владало српско племство. Током трајања средњовековне српске државности, односи између Срба, као доминантне демографске популације, са осталим етничким заједницама, укључујући и Арбанасе – Албанце, нису били конфликтне већ много више симбиотичке природе.⁹ Истовремено, познато је да су блиске везе између српских владарских и албанских великашких породица, које су настајале још у време првих српских владара из династије Немањића, постајале посебно интензивне и блиске у време најезде Турака, када су се оба народа нашла на путу знатно моћније силе и веће опасности.¹⁰ За личност Скендер-бега, чије српско порекло по мајци није спорно, везује се устанак против намета отоманске власти који је био одраз незадовољства, подједнако и Срба и Албанаца. Томе се могу додати и други историјски извори који говоре да је знатан број црногорских и албанских племена неговао предање о свом заједничком пореклу и међусобном крвном сродству.¹¹

⁶ Aleksandar Pavlović (urs.), *Kada su se voleli Srbi i Albanci*, Evropski pokret u Srbiji, Beograd, 2019. стр. 16.

⁷ Ибид, стр.

⁸ Aleksandar Pavlović (ypc.), *FIGURING OUT OF THE ENEMY Rethinking Serbian-Albanian Relations*, UNI FR, Belgrade, 2015.

⁹ Димитрије Богдановић, *Књига о Косву*, оп. цит. стр. 207.

¹⁰ Duško Lopandić, „Srpsko-albanske dinastijske veze u srednjem veku”, u: Aleksandar Pavlović, (urs.), *Kada su se voleli Srbi i Albanci*, стр. 8.

¹¹ Aleksandar Pavlović, (urs.), *Kada su se voleli Srbi i Albanci*, op.cit. стр. 6.

Наравно, било би неосновано, на основу наведених историјских података, извести закључак о трајно добрим и идиличним односима између српског и албанског становништва, посебно ако се зна за турбулентност бројних историјских процеса на балканским просторима. Ипак, наведени примери показују да Срби и Албанци у значајном историјском периоду нису гледали на своје односе само кроз изразе међусобног непријатељства и нетрпељивости. У прилог томе говоре и неки од ставова Доситеја Обрадовића, Марка Миљанова и Димитрија Туцовића. Доситеј и Миљанов наглашавали су став о блискости старих вредности традиционалних друштава Срба, Црногораца и Албанаца, док је Туцовић промовисао балканску сарадњу и повезивање на темељу социјалдемократских начела.¹² У том смислу, они представљају примере којима се могу мењати негативна виђења која једни о другима дуго гаје ова два народа и, насупрот постојећем дискурсу непријатељства, промовисати другачији односи између њих.

Стратешка полазишта редефинисања српско-албанских односа

Стратегија је, као програмско становиште државе о начинима заштите најважнијих виталних националних интереса, одувек била знање и вештина највишег нивоа промишљања реалности и на њима заснованог одговора на изазове конфликтно одређеног стратешког окружења. Основна идеја стратегије као осмишљеног деловања јесте да стварност не буде продукт спонтаности и стихије, а темељне вредности адекватно и дугорочно обезбеђени, јер случајност и спонтаност и „ад хок“ решења се не могу сматрати стратегијом.¹³ У основи, стратегија се поима као избор средства којима актери треба да постигну своје циљеве, а суштински захтев који се ставља пред стратегијску мисао, као највиши ниво умне активности, јесте како мислити да се не би чинило било шта и било како, односно обезбедити што конзистентнији однос између акције и мисли.¹⁴

Чињеница је да српски народ често није имао стратешке одговоре на бројна историјска искушења. Вероватно је помањкање стратешких одговора било последица чињенице да није у пуној мери имао дефинисане стратешке приступе по не малом броју нимало лаких питања. А питање српско-албанских односа јесте од стратешког значаја за српски народ, иако том односу најчешће није придавао такав значај. Данас је јасно да је то питање – стратешко питање, па заговарање процеса редефинисања српско-албанских односа јесте опција која има стратешки карактер, без обзира на то колико таква идеја у постојећим условима изгледа тешко оствари-

¹² Ибид.

¹³ Robert Knedy, „The elements of strategic thinking, Teaching Strategy > Challenges and Response”, *Strategic Studies*, U.S. Army War College, 2010, p.6

¹⁴ Станислав Стојановић, „Посебност односа стратешке културе и стратегије”, *Војно дело*, LXXI, бр. 8, 2019, стр. 32-51.

ва. Наиме, када је реч о перспективама за изналажење одрживих решења за Косово и Метохију, која не би била у супротности са интересима српског народа, идеја рedefинисања српско-албанских односа представља тешко оспорив основ дугорочне безбедносне стабилизације Косова и Метохије, као првог корака ка изналажењу политичког решења за одржив статус јужне српске покрајине.

Трагање за најделотворнијим стратешким одговором Републике Србије на проблеме Косова и Метохије веома је захтеван подухват повезан са небројено много неизвесности. Приступ са позиција „непремостивих разлика” у погледу етничке припадности, језика, писма, нарочито у погледу различите визије друштвеног и државног организовања, представља посебно отежавајући фактор. Ту су и изражена геополитичка ограничења, ненаклоњено суседно окружење, као и опасност од даље реконфигурације постјугословенског простора. То је само део стратешких изазова који испољавају снажне лимитирајуће ефекте у процесу дефинисања стратегије рedefинисања српско-албанских односа која би могла да отвара просторе за ревитализацију територијалне целовитости Републике Србије у будућности.¹⁵

Дугорочна стратегија за Косово и Метохију, по многим својим обележјима, јесте специфична. Најпре, она мора да подразумева национални програм који захтева веру, упорност и посвећеност. Реч је о приступу који мора да буде јасан израз да је Србима до Косова и Метохије, као кључу њиховог идентитета, стало много више него што је стало Албанцима.¹⁶ Истовремено, наведена стратегија нужно мора да подразумева истрајност, стрпљивост и општу друштвену решеност. Реч је о стратегији дугог трајања, имајући у виду дуготрајност негативних наратива, али и праксе у српско-албанским односима. Зато стратешки одговор мора да буде дугорочно временски орочен, а да конститутивни садржаји стратегије, што је још значајније, буду начело компромиса, свеобухватности, масовности, офанзивности, европеизације и демократичности.

Идеја компромиса је кључна у борби за повољније односе са Албанцима и за заустављање историјске инерције међусобних сумњи, неповерења и непријатељства. Наиме, компромис би био израз узајамних уступака и, пре свега, настојања да се превладају модели дистанце, неразумевања и конфликта и успоставе садржаји сарадње и бољег разумевања. Истовремено, компромис, као супротност екстремизму, изражава тежњу ка успостављању баланса, који треба да осигура максималан осећај користи, али и минималан осећај незадовољења. Зато кључно обележје дугорочне стратегије рedefинисања српско-албанских односа нужно мора да буде њен компромисни карактер који треба да реафирмише право на посебан однос српског народа према Косову и Метохије, али и да не оспорава легитимне интересе косовских Албанаца. С тим у вези, историјско право Срба на територију Косова и Метохије, које се темељи на недвосмисленим историјским чињеницама и снажном средњовековном културо-

¹⁵ Станислав Стојановић, Вељко Благојевић, „Стратешки изазови Косва и Метохије”, *Политика националне безбедности*, Београд, бр. 2, 2017, стр. 137.

¹⁶ Бошко Сувајић, *Кључ од Косова*, Албатрос, Београд, 2021.

лошком наслеђу и вишевековном православном демографском карактеру тог простора, који је нарушен насилним деловањем Албанаца, неоспориви су аргументи. Косово и Метохија у том смислу је трајно идентитетско исходиште српског народа и његове духовно-менталне физиономије.¹⁷ Наравно, такво опредељење не би смело да буде једнострано дефинисано и да буде на штету легитимних интереса косовских Албанаца. То значи да се не сме доводити у питање аутентичност албанског народа на просторима Косова и Метохије и право на посебност традиције, културе језичког и другог наслеђа, укључујући и посебност у погледу политичког организовања. Исто тако, не смеју се игнорисати реалне патње албанског народа у одређеним периодима успостављања Краљевине Србије, Краљевине Југославије, СФРЈ и СРЈ током 20. века, без обзира на јасну супротстављаност албанске елите властима нових држава.

Истовремено, критичко превредновање српско-албанских односа, посебно њихових савремених садржаја и реafirмисање гласова пријатељства представљају посебно значајан аспект компромисног карактера дугорочне стратегије о Косову и Метохији. Тако, историјски примери сарадње два народа, блискост средњовековних племићких и других владајућих структура, као и њихово савезништво у супротстављању отоманској власти, слични епски прикази битке на Косову,¹⁸ као и бројни примери њихове међусобне солидарности у турбулентним временима 19. и 20. века, представљају драгоцене примере. Такође, афирмисање позитивних перцепција унутар српске и албанске културе може дугорочно да ублажи анимозитет и да створи оквире за знатно објективније погледе на перспективе српско-албанских односа и трагање за компромисним моделом политичког решења њихових односа.

Свеобухватност као друго конститутивно начело стратегије подразумева најшири програмски приступ у решавању српско-албанских односа као основе дугорочне консолидације стања на простору Косова и Метохије. У основи, свеобухватност треба да обезбеди пуну укљученост, пре свега, институција различитог профила и на свим нивоима државног и друштвеног организовања. У том смислу, свеобухватност деловања нужно мора да подразумева политичко, културолошко, економско, безбедносно и свако друго и институционално и неинституционално деловање. Имајући у виду да пројектовани циљ стратегије и њени вредносни садржаји могу да генеришу снажан мобилизацијски потенцијал, реално је очекивати друштвену подршку и пуни друштвени ангажман на њеном спровођењу.

Масовност, као важан основ делотворности наведене стратегије, подразумева широк спектар различитих приступа и активности који би се практиковали у процесу њене имплементације. Другим речима, ангажман у оквиру стратегије мора да подразумева активности и њихове актере у свим сферама друштвеног ангажовања, подједнако у међународној политици, политици безбедности и одбране, култури, образовању, медијима. У том смислу, посебан значај имају економски инте-

¹⁷ Сања Бошковић, *Косовски културолошки мит*, Службени гласник, Београд, 2014, стр. 20.

¹⁸ Ana Di Lelio, *Bitka na Kosovu u albanskom epu*, Biblioteka XX VEK, Beograd, 2010.

гративни токови који могу да допринесу релаксирању у перцепцији међусобних односа Срба и Албанаца, а посебно инфраструктурни и други објекти, који промовишу међузависност, могу бити драгоцени за отварање нових перспектива.

Офанзивност у приступу такође спада у начела која су услов успешности наведене стратегије. Искуство из последњих неколико деценија српско-албанског сукоба указује на константну дефанзивност Републике Србије, укључујући и недоследност у њеном деловању. Опште је уверење да се Србија углавном бавила дефинисањем одговора на изазове које су Албанци у континуитету наметали. Управо је у томе значај офанзивности као начела стратегије, јер се њиме отварају простори не за изнуђене, већ унапред промишљене поступке који промовишу другачије погледе према српско-албанским односима.

Демократичност деловања јесте начело које треба да нагласи снажну посвећеност активностима које промовишу носеће цивилизацијске вредности демократски развијеног света. Зато је од суштинског значаја да промовисање залагања за боље односе подразумева активности које следе демократску утемељеност. Таква залагања на посебан начин јачају кредибилитет залагања за нове српско-албанске односе, а демократска заснованост деловања представља изузетну могућност за изградњу позитивне синергије и подршке у ближем и даљем окружењу. Нарочито је значајно промовисање мирољубиве перспективе и стабилности региона и решавање отворених питања дијалогом.

Значајан аспект стратегије јесте идеја европеизације. Она наведеним констативним начелима стратегије обезбеђује знатно шири кредибилитет, посебно због општег уверења да је европеизација основ дугорочне стабилизације Балкана, посебно простора Косова и Метохије. Географски и културолошки Балкан припада европском цивилизацијском дискурсу и отуда заједница европских држава не може бити комплетиран пројекат без интеграције тог простора.¹⁹ Драматичност догађаја на Балкану представља важан подстицај политици интегрисања балканских друштава у заједницу европских држава и уверењу да европеизација Балкана јесте пут превладавања његовог кошмарног историјског контекста.

Одрживост и остваривост стратегије

Стратегија има смисла само ако је делотворна. Стратешки карактер се завређује ако стратегија, ангажујући ресурсе, изналази путеве да се остваре пројектовани циљеви. Начела и принципи дугорочне стратегије о Косову и Метохији, посебно њена носећа идеја рedefинисања српско-албанских односа, представљају важан основ њене конституције. Међутим, делотворност стратегије је условљена не само конститутивним аспектима већ и бројним лимитима које намеће ближе и даље окружење.

¹⁹ Stanislav Stojanović, Jovanka Šaranović, „EU Strategy for Western Balkans and Perspective of further Europeization of the Balkans”, u: Božidar Forca, *The Scope of the Strategy of the European Union for the Western Balkans*, Belgrade, 2020, p. 102.

Искључивост албанског фактора и наглашено игнорисање српских интереса прогресивно заоштрава тежину српско-албанских односа, па тиме и одрживост стратегије, посебно у првом периоду њене имплементације. Истовремено, такви ставови додатно поспешују радикализацију политичког деловања српских политичких актера према Косову и Метохији.²⁰ Међутим, значајне промене у албанском корпусу, превладавање неких од специфичности у традиционалном понашању Албанаца, изменен демографски тренд, интензивирање економске међузависности, укључујући и одређене геополитичке промене, наговештавају могућност преиспитивања екстремних ставова практичних политика косовске албанске елите. Посебан значај за одрживост такве стратегије на покретању процеса консолидације српско-албанских односа има даље унапређење добросуседских односа Србије и Албаније. Узлазни тренд унапређења политичке сарадње, додуше још увек опрезан, генерише позитиван утицај на сарадњу у осталим областима јавног и социјалног живота обе државе, посебно када је реч о економији, енергији, транспорту и култури.²¹

Наравно, мање пристрасна и објективнија перцепција међународних актера о догађајима који су довели до екстремизације српско-албанских односа и стварања тзв. Косово Република јесте један од најзначајних предуслова за успех стратегије. Иако је пројектована реконфигурација међународних односа до недавно представљала најаву примеренијег међународног контекста за решавање проблема Косова и Метохије, снажне промене које ће Руско-украјински рат изазвати у међународној политици, може да оспори таква очекивања.

Амбиција САД за неприкосновеном контролом Балкана и атлантизација преосталих делова постјугословенског простора представљаће окосницу америчког деловања у наредном периоду. Атлантистички геополитички обриси ће се још снажније наметати и као оквир деловања чланица Европске уније, посебно када је реч о Балкану, без обзира на повремена залагања за већу стратешку аутономност у њеном деловању. Међутим, процењује се, ипак, да ће оспорена супериорност САД, као и све јаснији захтеви изазивача, отворати просторе за објективније виђење будућности Балкана.

Чињеница је да своје аспирације ка глобалном лидерству Кина настоји да оснажи и пројектом „Појас и пут” и својим значајнијим, пре свега, економским присуством на европском простору. Земље југоисточне Европе, у којима је Кина покренула велике инфраструктурне пројекте, представљају важно упориште таквог опредељења.²² Отуда је приметно њено јасније позиционирање према питању Косова и Метохије, настојећи да пронађе равнотежу између, с једне стране, постулата „Пет принципа мирољубиве коегзистенције” и „Заједнице заједничке будућности човечанства” и, с друге стране, спољнополитичке агилности која је неопходна за јачање отпорности стратешких пројеката као што је „Појас и пут”.

²⁰ „The Serbia-Kosovo Normalization Process: A Temporary U.S. Decoupling”, Centre for Strategic International Studies, 27 May 2021.

²¹ Igor Novaković, Dragan Djukanović, Dragan Petrović *Serbian Albanian Relations and Perspectives – A View of Serbia*, ISAC Found Beograd, 2010.

²² Станислав Стојановић, Јованка Шарановић, „Азијски Пацифик и америчко-кинеско надметање”, *Српска политичка мисао*, vol. 71, бр.1, 2021. Београд, стр.115.

Руска Федерација последњих година исказује своју ревитализовану моћ у међународној политици, при чему Балкан са својим посебностима представља важан мотив њеног појачаног интереса, посебно у контексту затегнутих односа са ЕУ. Међутим, извесно је да ће рат у Украјини отворити просторе за снажно оспоравање њене међународне политике, па је реално очекивати глобално де-завуисање њене подршке у трагању за компромисним решењем проблема Косова и Метохије, што може имати лимитирајући утицај на домете стратегије.

Такође, несмањени утицај важних геополитичких актера, пре свега Немачке и Турске, према процесима у јужној српској покрајини има нарочиту политичку тежину. Снажно присуство немачких привредних актера у процесу ревитализације српске привреде и демократизације јавног живота може послужити као претпоставка преиспитивања наглашено тврдог става ове државе према Косову и Метохији. С друге стране, Турска, која је снажно мотивисана да јача свој утицај према исламском свету и ближем окружењу кроз ревитализацију целокупног, духовног и политичког наслеђа Отоманског царства, појачаваће своју заинтересованост према историјски, географски и културолошки блиским народима Балкана. Прогрес у односима са Турском, посебно њена присутност у реализацији важних привредних и инфраструктурних пројеката у Србији, може дугорочно бити основ за више разумевања када је реч о интересима српског народа.

Кредибилитет спољнополитичког деловања у односима са ближим и даљим окружењем, посебно са кључним актерима међународне политике, представља снажан аспект успеха стратегије. Јасна, принципијелна и предвидљива политика спољнополитичких односа са најважнијим актерима у међународној политици од највећег је значаја. Истовремено, кредибилитет политике суседа има важно место у креирању претпоставки за успех дугорочне стратегије. Принципијелна политика са суседима и промоција међусуседске блискости може да подстакне више њиховог сензибилитета у перцепцији значаја компромисног решавања проблема Косова и Метохије.

Политичка стабилност Републике Србије и њен континуирани економски развој представљају услове без којих дугорочна стратегија суштински није могућа. Политичка стабилност, која превасходно подразумева демократски и стабилан развој, као и консензус око најважнијих стратешких питања будућности Републике Србије и српског народа, јесте основ кредибилне политике према Косову и Метохији. Висок ниво политичке изграђености и предвидљивости демократског деловања представља важан аспект успешности стратегије редефинисања српско-албанских односа. Истовремено, успешност наведене стратегије на нарочит начин је везана за економски развој Републике Србије и њен континуирани економски напредак. Економско јачање, унапређење економске снаге државе, као и њено значајније интегрисање у економске токове, представљају фактор који има прворазредан подстицајан потенцијал унапређења односа између Срба и Албанаца. Чињеница је да политички стабилна и економски развијена друштва могу рачунати на кредибилитет у међународној политици.

Кредибилни војни потенцијали представљају важан аргумент деловања, пре свега као фактор одвраћања. Уосталом, централни концепт стратегије је моћ, посебно данас када је јасно да војна моћ и војни потенцијали остају незамен-

љиви аспекти у реализацији сваке стратегије.²³ Они су посебно значајни са становишта да умање могућност албанских радикализованих струја да предузимају мере насилне интеграције севера Косова и примењују насиље у таквим аспирацијама. Снажни војни ефективи би, у том смислу, били важан фактор одвраћања од таквих насилних акција дела косовских Албанаца.

Наравно, то не би смело да доводи у питање став да реализација стратешких интереса Републике Србије мора да подразумева демократски профилисане поступке, јер само деловање које промовише културу мира и социјалдемократског и хуманог развоја може да подстакне разумевање и солидарност између албанског и српског народа.²⁴ Проактивна и флексибилно оријентисана стратегија Републике Србије, заснована на развоју иновативних концепата пројектовања меке моћи, јесте основ без којег није могуће неутралисање снаге негативних трендова у српско-албанским односима и јачање међународног легитимитета Републике Србије. У условима када су српско-албански односи оптерећени тешким наслеђем, тако профилисана дугорочна стратегија постепено би акумулирала ефекте који би утицали да оштрица неслагања и отворене конфронтације Срба и Албанаца задобија обриси знатно помирљивијих погледа на будућност њихових односа.

Закључак

Иако идеја о српско-албанском помирењу, у контексту актуелних искључивих наратива, изгледа недостижно, она сигурно јесте једини одржив оквир за трајну консолидацију безбедности на простору Косова и Метохије. Квалитативно другачији српско-албански односи отворили би могућност превладавања дистанцираности и изражених анимозитета у њиховим односима и постепено стварали основе за унапређење безбедности. Неутралисање безбедносних ограничења и успостављање примереније атмосфере међусобних односа пружи би могућност за одмереније ставове, пре свега албанске стране, и успешнији дијалог када је реч о коначном статусу Косова и Метохије.

Дугорочна стратегија решавања проблема Косова и Метохије, чија носећа идеја јесте заснивање нових српско-албанских односа и заустављање тренда интензивног непријатељства у њиховим односима, јесте платформа која може да отвори нове перспективе и обезбеди позитивне исходе. Таква стратегија је од интереса за оба народа. Одустајање од таквог приступа и истрајавање на континуитету непријатељства и неразумевања, који карактерише актуелне односе, значило би даље прогресивно погоршавање безбедносних прилика не са-

²³ Станислав Стојановић, Посебност односа стратешке културе и стратегије, оп. цит. стр. 32-51.

²⁴ Ljubiša R. Mitrović, „The Geopolitics of the Balkans in the 19th and 20 th Centuries-Between National Emancipation Movements and Geostrategic Games of the Great Power”, *Facta Universitatis*, Faculty of Philosophy, University of Niš, 2/2011, p 101.

мо на том простору. Истовремено, одустајање од таквог приступа чинило би све извеснијим трајно губљење Косова и Метохије и истовремено трајно, неправљиво идентитетско сакаћење српског народа, те ерозију духовне идеје која вековима утемељује државотворни карактер српског простора. Такође, негирање могућности превладавања дистанце и непријатељства према српском народу значајно би урушило и перспективу развоја косовских Албанаца.

Заробљеност у неотклоњиве оквире непријатељства увек је била опасна платформа, подједнако за појединце и колективитете. Српско-албански односи као метафора неразумевања, анимозитета и непрекидних сукоба, сигурно није једино могућ контекст односа два народа. Зато је дугорочна стратегија о Косову и Метохији, са носећом идејом нових српско-албанских односа, неопходна и могућа.

Литература

[1] Armakolas Ioannis, *State-building in post-independence Kosovo-Policy Challenges and Societal Considerations*, Pristina, Kosovo foundation for Open Society, 2017.

[2] Богдановић Димитрије, *Књига о Косову*, СКЗ, Београд, 2006.

[3] Бошкових Сања, *Косовски културолошки мит*, Службени гласник, Београд, 2014.

[4] Di Lelio Ana, *Bitka na Kosovu u albanskom epu*, Biblioteka XX VEK, Beograd, 2010.

[5] Здравковић Милоје, „Узроци првих сукоба Срба и Албанаца кроз историју”, *Национални интерес XVII*, Vol. 40, бр. 2, 2021.

[6] Knedy Robert, „The elements of strategic thinking, Teaching Strategy: Challenge and Response”, *Strategic Studies*, U.S. Army War College, 2010

[7] Ljubiša R. Mitrović, „The Geopolitics of the Balkans in the 19th and 20 th Centuries-Between National Emancipation Movements and Geostrategic Games of the Great Power”, *Facta Universitatis*, Faculty of Philosophy, University of Niš, 2/2011

[8] Novaković Igor, Dragan Djukanović, Dragan Petrović, *Serbian Albanian Relations and Perspectives –A View of Serbia*, ISAC Found Beograd, 2010.

[9] Pavlović Aleksandar, Bajrami Agaton, *Kada su se voleli Srbi i Albanci*, Evropski pokret u Srbiji, Beograd, 2019.

[10] Pavlović Aleksandar, Gazela Pudar Drasko, Rigels Halili, *FIGURING OUT OF THE ENEMY Rethinking Serbian-Albanian Relations*, UNI FR, Belgrade, 2015.

[11] Sivas Efe, „Foreign Policy Perspectives and Superpower Politics Competition of U.S. and Russia over Kosovo”, *The Journal Social Science*, Volume 4, Number 7/2020

[12] Стојановић Станислав, „Посебност односа стратешке културе и стратегије”, *Војно дело*, LXXI, бр. 8, 2019, стр. 32-51.

[13] Стојановић Станислав, Шарановић Јованка, „Азијски Пацифик и америчко-кинеско надметање”, *Српска политичка мисао*, vol. 71, бр. 1, 2021. Београд, 111-143.

[14] Stojanović Stanislav, Šaranović Jovanka, „EU Strategy for Western Balkans and Perspective of further Europeization of the Balkans”, *The Scope of the Strategy of the European Union for the Western Balkans*, Belgrade, 2020, 99-118

[15] Stojanović Stanislav, Šaranović Jovanka. „Idea of security community”, *The Review of International Affairs*, Belgrade, april-september 2015.

[16] Стојановић Станислав, Благојевић Вељко, „Стратешки изазови Косова и Метохије”, *Политика националне безбедности*, Београд, бр. 2, 2017, 119-141.

[17] Стојановић Станислав, „Изазови и перспективе безбедности Косова и Метохије”, Медија центар „Одбрана”, Београд, Јануар, 2022, бр. 356.

[18] Сувајџић Бошко, *Кључ од косова*, Албатрос плус, Београд, 2021.

[19] Hajperc Martin, *Macchiato diplomatija: Kosovo, mrtvi ugao Evrope*, Albatros plus, Београд, 2017.

[20] Centre for Strategic International Studies, „The Serbia-Kosovo Normalization Process: A Temporary U.S. Decoupling” 27 May 2021.

Резиме

Нема сумње да је такозвана Република Косово пропао модел заснован на насиљу, неправди и одсуству било какве идеје компромиса. Национална препотентност и агресивне идеје Велике Албаније, као и мегаломански, насилни и антидемократски карактер деловања привремених приштинских власти, представљају реалну опасност даље дисолуције Балкана.

Са становишта заштите националних интереса, Косово и Метохија представљају безбедносни изазов за Републику Србију првог реда. Опасност да се даље урушава и умањује српски етнички простор, посебно да се мења изворни српски карактер јужне српске покрајине и угрожава идентитетско наслеђе српског народа, представљају посебно опасне трендове у конфликту између Срба и Албанаца.

Значај Косова и Метохије и тежина и комплексност проблема са којим се суочава јужна српска покрајина наглашавају неопходност дефинисања дугорочне стратегије за његово решавање. Стратегија мора бити јасан израз концептуалне спремности за решавање сложеног косовско-метохијског проблема. Основа такве стратегије је потреба да се редефинишу односи између српског и албанског народа и да се заустави инерција вековног неповерења и анимозитета међу њима. Овакав став, који има стратешки карактер, је камен темељац безбедносне стабилизације и могуће реинтеграције Косова и Метохије.

Кључне речи: *Косово и Метохија, дугорочна стратегија, редефинисање, српско-албански односи*

© 2022 Аутори. Објавило *Војно дело* (<http://www.vojnodelo.mod.gov.rs>). Ово је чланак отвореног приступа и дистрибуира се у складу са лиценцом Creative Commons (<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/rs/>).

